

OCTUBRE 2019

INSTITUT D'ESTUDIS ESTRATÈGICS

EL THINK TANK DE FOMENT DEL TREBALL

PER UN NOU PACTE SOCIAL, DAVANT ELS REPTES DEL CAPITALISME I LA DEMOCRÀCIA

Foment del Treball, a través del seu think tank, Institut d'Estudis Estratègics, vol participar activament en el debat sobre una de les qüestions centrals dels nostres temps:

“Com fer de la revolució tecnològica i de la globalització un generador de riquesa que es traslladi a tots els ciutadans, i no condueixi a una fractura social i a un deteriorament de la política tradicional tal com ve succeint de manera generalitzada en el món occidental”

Conscients que no hi ha respostes simples a realitats tan complexes, el primer pas consisteix a reconèixer i situar la problemàtica. Seguidament, un debat plural i obert a tots els actors socials i econòmics ha de permetre assenyalar vies de solució que, si escau, correspondrà implementar a la política.

Un debat que pretenem estimular, compromesos amb l'interès general i allunyats de la cerca d'interessos específics o a curt termini. És una iniciativa que comencem a nivell local, però que aspirem a desenvolupar en la Unió Europea de la mà d'altres organitzacions europees, perquè només en l'àmbit supranacional es poden aconseguir els objectius que ens animen.

ÍNDEX

EUROPA 1951-2007. DEL PACTE SOCIAL AL DESASTRE Pag. 6

LA CRISIS: UNA DÈCADA MARCADA PER LA
FRACTURA SOCIAL I EL DALTABAIX DE LA
POLÍTICA TRADICIONAL Pag. 7

EUROPA 2019. FA UN NOU PACTE SOCIAL Pag. 9

MENTRESTANT. POLÍTICA I EMPRESA Pag. 10

ANNEX I: Informació complementària per al
document "Per un nou Pacte Social" Pag. 12

Introducció Pag. 13

Distribució de la renda: Treball i capital Pag. 16

Situació a nivell global Pag. 23

Productivitat i salaris Pag. 25

Causes Pag. 26

Conclusió Pag. 28

ANNEX II Pag. 30

BIBLIOGRAFIA Pag. 35

EUROPA 1951-2007.

DEL PACTE SOCIAL AL DESASTRE

Europa va viure els seus millors anys des de la fi de la II Guerra Mundial, especialment després de la creació de la CECA i de la CEE en la dècada dels 50, fins a l'esclat de la gran crisi de 2007. Tres d'aquestes dècades van conformar els denominats "trenta gloriosos", aquell període en què, paral·lelament a un gran desenvolupament econòmic, es va consolidar l'estat social de dret. Un gran pacte social facilitat per la política d'acords entre socialdemocràcia i democràcia cristiana que, al seu torn, propiciava el compromís mutu entre sindicats i patronals.

Dècades d'un consens que va començar a fracturar-se amb la crisi econòmica dels 70 i amb l'eclosió d'un corrent polític de caràcter liberal, que es va consolidar amb la caiguda del Mur de Berlín i l'afortunada desaparició de l'amenaça soviètica.

L'enfonsament del bloc comunista va obrir un nou escenari carregat d'optimisme: un món convençut que les crisis econòmiques i els conflictes geopolítics quedaven enterrats en el passat. Diversos esdeveniments van alimentar aquest clima de confiança: la globalització, que arriba el seu punt àlgid amb la incorporació de la Xina a l'OMC; la revolució tecnològica, especialment en l'àmbit de les TIC; l'ampliació de la Unió Europea a països d'Europa Central; l'entrada en vigor de l'euro; o l'obertura al capitalisme de les grans dictadures comunistes.

Un escenari que va explotar de forma dramàtica amb la crisi de 2007. Transcorreguda més d'una dècada, els anys de crisis ens deixen una herència que, amb maneres i intensitat diverses, s'estén per tot l'Occident com una fractura social, daltabaix de la política tradicional, desconcert i desconfiança en el futur, posant en dubte l'ascensor social que tan excel·lent resultat havia proporcionat durant dècades.

LA CRISIS: UNA DÈCADA

MARCADA PER LA FRACTURA SOCIAL I EL DALTABAIX DE LA POLÍTICA TRADICIONAL

La crisi evidencia amb tota cruesa les moltes fragilitats d'un model que, estimulat per factors com, entre d'altres, un accés sense límit al crèdit, va crear la sensació generalitzada de benestar, quan no d'opulència. I amb la crisi es destaca, també, la personalitat del model i la seva tendència natural a la desigualtat que cal corregir. Un concepte que s'ha constituït en una qüestió central del debat públic i en la manifestació més paradigmàtica de l'esvaïment d'aquest gran pacte social europeu. Una sensació d'una desigualtat desmesurada que s'alimenta de l'evolució diferenciada de les rendes del capital versus les del treball; de la desocupació estructural; de la caiguda del nivell de salaris en treballs de baixa o mitjana qualificació; o del nivell de precarietat laboral.

Més enllà del grau d'increment de la desigualtat, objecte d'inacabables disputes acadèmiques, és molt rellevant que en la societat oberta i hipercomunicada dels nostres temps, les diferències entre els uns i els altres són evidents. A més, la societat es mostra avui menys tolerant amb la desigualtat que fa unes dècades. Ha d'entendre's que els drets i aspiracions socials evolucionen, afortunadament, i que de la mateixa manera que s'exigeix una plena igualtat entre gèneres o es penalitza el maltractament animal, no es toleren unes diferències no justificables. És un malestar que no adquireix caràcter de conflictivitat al carrer, però sí que s'expressa en el moment de dipositar el vot en l'urna, optant per opcions de caire populista en tant que la seva perspectiva de millora econòmica es veu debilitada.

Aquest sentiment no només és dóna en persones desocupades o amb treballs de baixa qualificació, també el fan seu una part de la classe mitjana, com molts petits empresaris que no senten com a propi un sistema que premia l'accionariat i els alts directius de les grans corporacions, enfront de la figura de l'empresari, aquell que dedica la seva vida i compromet el seu patrimoni en un projecte a llarg termini.

Per legitimar la dinàmica que vivim, sovint s'argumenta que no es pot posar portes al camp, que no es pot aturar ni la revolució tecnològica ni la globalització. Aquesta és una lectura extremadament simple, quan no interessada, ja que no és conscient de els fenòmens que s'originen en societats democràtiques quan es debilita la classe mitjana i s'accentua la desigualtat entre les rendes dels seus ciutadans.

A més, la tecnologia no està en absolut en contradicció amb la consolidació dels drets socials. Es més, la innovació tecnològica està en la base dels grans avenços socials de l'últim segle. La reducció de la jornada laboral, la universalització de serveis bàsics o l'espectacular augment de la longevitat són conseqüències d'un progrés tecnològic ben conduït.

Per la seva banda, la globalització pot, fàcilment, trobar-se amb tendències proteccionistes com, de fet, està succeint. La nova guerra freda entre els EUA i la Xina no és més que una manifestació d'aquest proteccionisme emergent. La millor garantia per al lliure comerç és governar la globalització. Una bona regulació, a tots els nivells, estimula l'activitat empresarial, atén els drets dels ciutadans i brinda la possibilitat a totes les empreses, incloses les pimes, de competir en igualtat de condicions.

En aquest sentit, la Unió Europea ha iniciat una política antitrust que es fa més necessària que mai. La posició monopolística de les grans tecnològiques els permet gaudir d'un poder de mercat sense precedents. A més, envaeixen la intimitat de les persones i comercien amb la seva privacitat. Si en la legislatura que iniciem la UE avança de manera decidida en les polítiques antimonopoli, afavorirà el creixement econòmic, estimularà la indústria europea i augmentarà la recaptació fiscal. Així mateix, i potser el més rellevant, assenyalarà com governar una economia globalitzada des d'una entitat supranacional.

EUROPA 2019.

CAP UN NOU PACTE SOCIAL

Les eleccions al Parlament Europeu del passat mes de maig van suposar un alleujament per als qui creiem en el projecte comú de tots els europeus. Però les amenaces persisteixen, i la millor manera per superar-les és comprometre'ns en un nou pacte social que soscavi els fonaments del discurs populista.

Per això, la UE s'ha d'implicar en l'harmonització fiscal entre els seus Estats membres, alhora que progressar en la política antimonopoli abans assenyalada. En els darrers anys, s'han donat avenços en la lluita contra els paradisos fiscals que, ara, s'han d'orientar a corregir les disparitats fiscals insostenibles entre Estats.

Avançar, simultàniament, en una política de defensa i exterior comunes permetria incidir, de manera més decisiva, en aquest nou ordre global en el qual ens endinsem. Europa ha de parlar amb una sola veu davant la reorientació de les polítiques nord-americanes, i enfront de l'auge d'una Xina que, benvinguda en el seu moment al lliure comerç com a país en vies de desenvolupament, avui no fa seves les mateixes regles de joc dels països avançats, amb els quals directament competeix per l'hegemonia global. Europa ha de liderar la defensa d'un govern global coherent amb els seus valors més propis, i entre ells ha de continuar destacant la lluita i el compromís amb el canvi climàtic.

Les institucions europees s'han de comprometre clarament amb un nou pacte social, de la mateixa manera que el BCE ha estat capaç de complir amb la seva funció d'estabilitzar els mercats financers i consolidar l'euro, la Comissió Europea ha de dissenyar i implementar aquelles polítiques i reformes que afavoreixin millores de la productivitat que és la base de la riquesa. Un objectiu comú de tots els europeus, però que també hem de fer nostre especialment a Espanya, donada la menor productivitat de la nostra economia.

MENTRESTANT.

POLÍTICA I EMPRESA

L'objectiu final no és un altra que aconseguir el govern global, que requereix una economia globalitzada. És un propòsit que, per la seva pròpia complexitat, cal fixar en el llarg termini. Mentrestant, no podem romandre impassibles davant la possibilitat que el malestar social i el deteriorament de la política tradicional condueixin a una involució descontrolada del procés generalitzat d'obertura econòmica i d'avanç democràtic.

DES DE LA POLÍTICA

Mentre no siguem capaços de governar la globalització i de conduir la revolució tecnològica, les administracions estatals, autonòmiques i locals hauran de ser molt actives en la definició i la implementació d'una sèrie de mesures per evitar que milions de persones puguin situar-se en la marginalitat. En aquesta lògica ha d'interpretar-se l'augment del salari mínim, de la mateixa manera que s'haurà d'analitzar l'oportunitat d'algun tipus de renda garantida d'inserció. En aquest sentit, cal també respondre a la precarietat amb més flexiseguretat, evitant els abusos en l'externalització laboral. Hem de reconèixer que desconeixem l'efecte precís d'aquestes actuacions, perquè mai no ens hem enfrontat a situacions similars. Però aquesta incertesa no pot servir d'argument per deixar d'experimentar-les, especialment per als col·lectius en risc d'exclusió, que requeriran un acompanyament específic.

D'alguna manera i des d'una altra perspectiva, ja fa dècades que vàrem experimentar en la denominada col·laboració pública privada. La desconfiança inicial va donar pas a moltes experiències satisfactòries acumulades en prop de trenta anys. Aquestes han de servir d'estímul per, des de la lleialtat i la confiança mútua, abordar noves iniciatives d'interès general com, per exemple, en l'àmbit de la formació.

La digitalització ens endinsa en un nou món del treball. Potser la transformació no serà tan radical o accelerada com alguns asseveren, però, en tot cas, serà notable. En aquest sentit, s'haurà d'aprofundir en quina és l'educació i formació que cal oferir als nostres joves, enfrontats a unes noves exigències d'habilitats i competències. Aquest és un àmbit en què la col·laboració pública privada, pot resultar especialment oportuna, particularment en el camp de la formació professional. Una iniciativa en la qual els agents econòmics i socials han d'assumir un especial protagonisme.

DES DE L'EMPRESA

Finalment, la responsabilitat de l'empresariat. Més enllà de la seva funció tradicional i primordial de generar riquesa i ocupació, o del seu creixent compromís social, la seva aportació resulta fonamental en el debat que iniciem. La gran corporació ha de fer seu el debat cap a aquest nou pacte social i, fins i tot, liderar-lo.

Aquesta dinàmica ja s'ha iniciat entre l'empresariat nord-americà, i també la fa seva, de manera recurrent, mitjans tan rellevants com Financial Times i The Economist. Des de perspectives diferents, tots coincideixen en la idea que la gran empresa també s'ha orientat massa cap als interessos de l'accionariat, oblidant que, de la mateixa manera, s'han d'atendre clients, treballadors, proveïdors, medi ambient i societat en general.

Les elits econòmiques han d'assumir la gravetat del moment que vivim, aparcant argumentacions que pretenen preservar l'estatu quo. Així, s'argumenta sovint que la qüestió rellevant no és la igualtat en si mateixa, sinó la igualtat d'oportunitats. És cert, però sense uns nivells mínims d'igualtat entre els uns i els altres, la igualtat d'oportunitats és una entelèquia. Sense el nivell adequat de justícia distributiva, el sistema no serà sostenible. És un debat en el qual va adquirint rellevància i acceptació el concepte de redistribució o, dit d'una altra manera, avançar cap a uns salaris suficients que pal·liïn la necessitat de la tradicional redistribució, afavorint un creixement econòmic inclusiu.

El capitalisme, entès com la capacitat del mercat d'estimular la iniciativa privada i l'assumpció de risc, i d'ordenar de forma eficient les decisions econòmiques, és un generador de riquesa extraordinari. A més, quan la política ho regula adequadament, es garanteix una gran cohesió social. Ara la finalitat és afavorir aquest retrobament i harmonia entre economia i política. Als qui hi creiem, ens correspon, més que a ningú, comprometre'ns en aquest nou pacte social. És un repte que assumim des de l'Institut d'Estudis Estratègics.

ANNEX I:

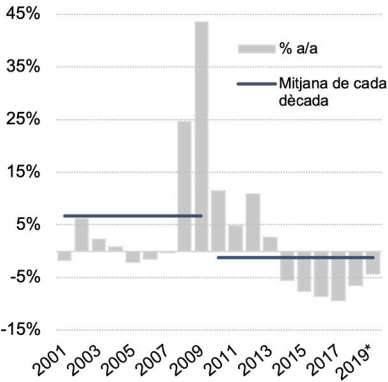
INFORMACIÓ COMPLEMENTÀRIA PER AL DOCUMENT “PER UN NOU PACTE SOCIAL”

INTRODUCCIÓ

L'economia espanyola a nivell macroeconòmic, malgrat registrar certa desacceleració del Producte Interior Brut (PIB) en l'últim any, observa un innegable ritme sòlid de recuperació, mostrant la tònica que la crisi ja s'ha acabat. En aquest sentit, segons dades publicades per l'INE, el PIB ha crescut en el segon trimestre de 2019 un 2,1% (a preus de mercat i desestacionalitzat). No obstant això, les previsions del Banc d'Espanya del mes de setembre de 2019 constaten que l'economia espanyola i el consum privat mostren un alentiment del creixement, així com un deteriorament en la creació d'ocupació. D'aquesta forma, l'organisme ha ajustat quatre dècimes les previsions que tenia per a aquest any, en les quals estimen que l'activitat només avançarà un 2%.

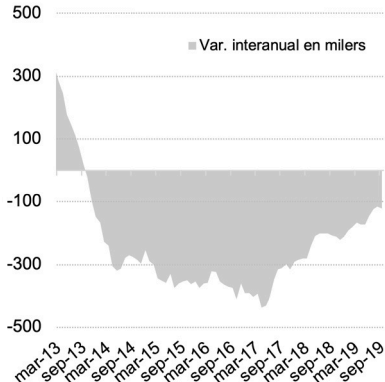
Així mateix, això es pot veure amb dades publicades per l'INE referents al mercat laboral. La taxa d'atur total es va situar en el segon trimestre de 2019 entorn del 14%, representant aproximadament 3 milions de persones desocupades que busquen treball activament. Si bé la tendència va ser positiva respecte a les dades precedents, la disminució de la taxa de desocupació va ser la menor des del tercer trimestre de 2013, la qual cosa reflecteix un símptoma de desacceleració.

Gràfic 1 - Desocupació registrada
(*L'any 2019 es troba actualitzat fins a setembre)

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes de MITRAMISS

Gràfic 2
Desocupació registrada

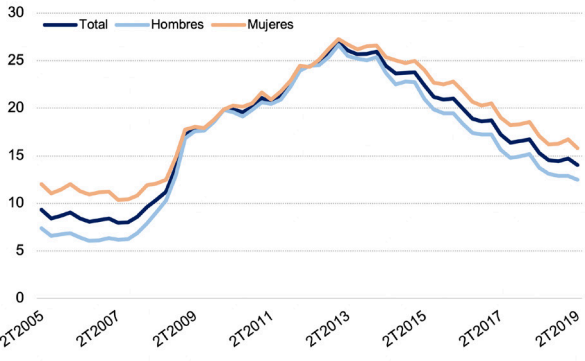

El gràfic N° 4 ens mostra la realitat dels joves avui dia, amb un elevat nivell de desocupació, condicions laborals precàries i sense poder de negociació amb els ocupadors. En aquest sentit, el seu poder adquisitiu ha disminuït significativament a partir de la crisi econòmica, la qual cosa implica dificultats per emancipar-se i una elevada caiguda en el consum. És important destacar que s'hauria de canviar l'estructura educativa, apostar per una formació dual i real, promulgada des de les empreses i que permeti als joves l'entrada al món laboral al mateix temps que es formen i capaciten¹.

A nivell general, és necessari remarcar que s'observa un canvi de paradigma en el patró de distribució de la renda, que actualment beneficia el capital, però en una economia que genera un detriment dels salaris. En aquest sentit, és fonamental que es faciliti una harmonització

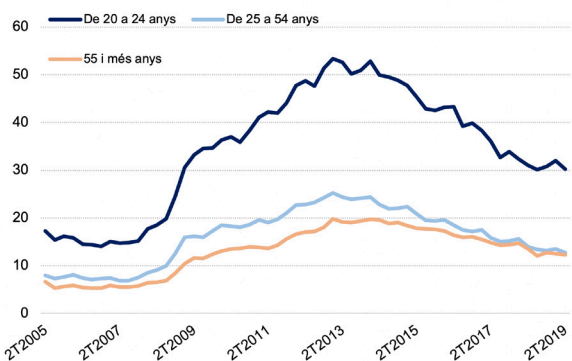
adequada de tots els elements per poder parlar de generació de riquesa, sobretot per arribar a un correcte equilibri entre empresaris, treballadors i capital. Actualment, la redistribució de la renda a favor del capital en major mesura minva la compensació dels assalariats, i comporta que no hi hagi una evolució apropiada dels salaris. Malgrat això, les negociacions col·lectives salarials de 2018/2019 pactades en convenis es troben per sobre de l'índex de preus, la qual cosa llança resultats positius per als treballadors. Per tant, si la tendència es manté amb el ritme de creixement moderat, permet recuperar part de la bretxa existent entre salaris i remuneració del capital, però que només serà sostenible a llarg termini si es troba assentada en la millora de la productivitat.

Gràfic 3
Taxa d'atur total i per gènere

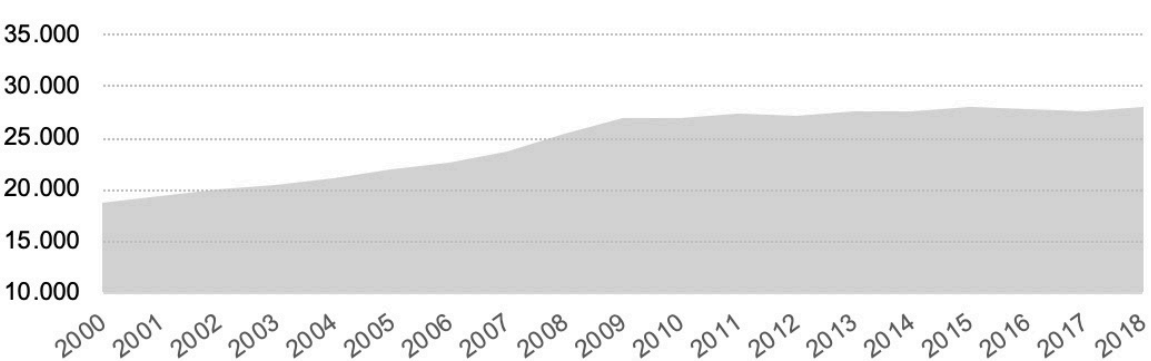

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes de l'INE

Gràfic 4
Taxa d'atur per grups d'edat

Gràfic 5 - Salari mig anual
(Preus corrents en euros)

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes de l'OCDE

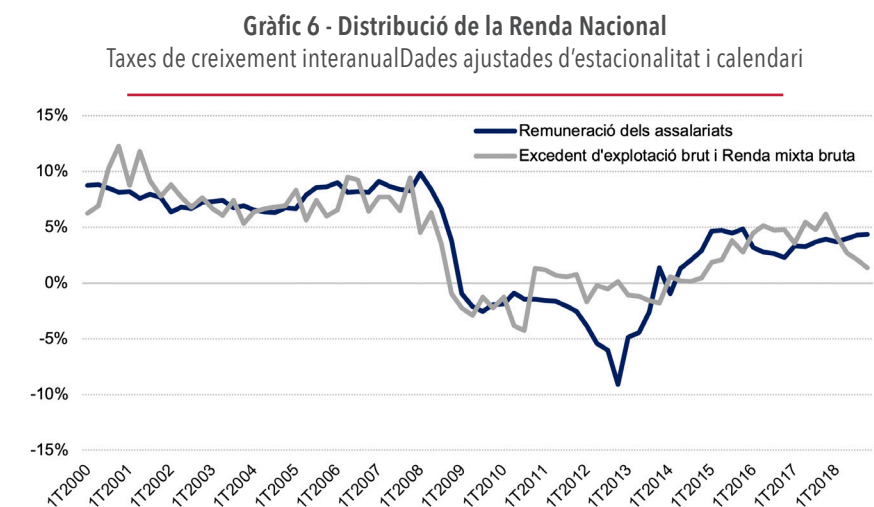
¹ Josep Sánchez Llibre, president de Foment del Treball, Conferència en el Cercle Financer de La Caixa (abril 2019).

DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA: TREBALL I CAPITAL

Per determinar el panorama concretament, es pot observar la distribució de la renda nacional sobre el PIB amb xifres de Comptabilitat Nacional d'Espanya publicades per l'INE. Una possible desagregació del PIB és mitjançant el mètode de les rendes, el qual consta dels següents components: la remuneració dels assalariats²; l'excedent brut d'explotació (EBE)³ i la renda mixta bruta; i els impostos sobre la producció i les importacions netes de subvencions. Això ens permetrà analitzar què remunera aquest valor agregat: el treball o el capital. En aquest sentit, es van extreure dades dels diferents elements que componen la distribució de la renda nacional, dels quals la remuneració dels assalariats ens permetrà determinar la retribució del treball i, d'altra banda, l'assignació del capital l'observarem de forma parcial a través del component de l'excedent d'explotació brut i renda mixta bruta. La base de dades conté xifres ajustades d'estacionalitat i calendari⁴.

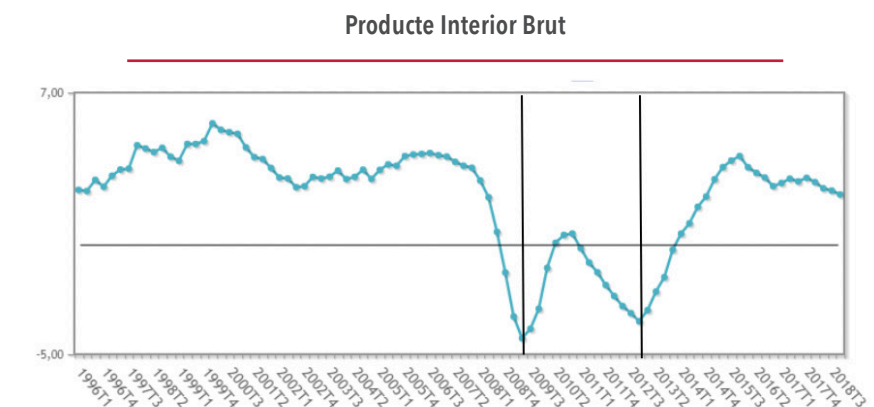
Cal esmentar que existeix certa complexitat a l'hora de mesurar la participació del treball com a part del PIB. No obstant això, tal com ho ha analitzat en el seu informe de perspectives d'ocupació l'OCDE⁵ i després d'haver realitzat determinats ajustos sobre la variable indicada, s'observa que la tendència baixista es manté. En aquest sentit, d'una banda, inclouen en la variable la remuneració dels assalariats dels autònoms, per a aquells treballadors per compte propi; d'altra banda, s'exclou la participació de les rendes en el sector públic; i, finalment, descompten l'1% dels salaris més elevats. En els tres casos examinats, la caiguda de l'indicador es manté per a tots els països observats en l'estudi.

En el gràfic N° 6, es visualitza la taxa de creixement interanual per als elements considerats amb la finalitat d'analitzar la retribució de la renda i el capital per al període 2000-2018. Tal com es pot veure, si bé tots dos components s'han perjudicat durant la crisi, la disminució de la remuneració dels assalariats té una repercussió considerablement superior. Així, la major caiguda d'aquesta taxa es veu reflectida en el quart trimestre de 2012 quan la remuneració dels assalariats observa un creixement negatiu del 9% mentre que el EBE es troba en nivells propers a zero.

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes de l'INE

La següent informació l'analitzarem per períodes temporals per determinar quin ha estat l'impacte en cadascun d'ells. Així, hem pres un gràfic lineal que ens mostra la variació anual del PIB a preus de mercat (amb dades ajustades d'estacionalitat i calendari) per definir les fases en base als anys de crisi i disminució de l'indicador esmentat. En aquest sentit, s'establiran períodes del 2000-2008, 2008-2013 i 2013-2018.

Font: INE

² Inclou salaris, compensacions extra salarials, i les cotitzacions de les empreses a la seguretat social.

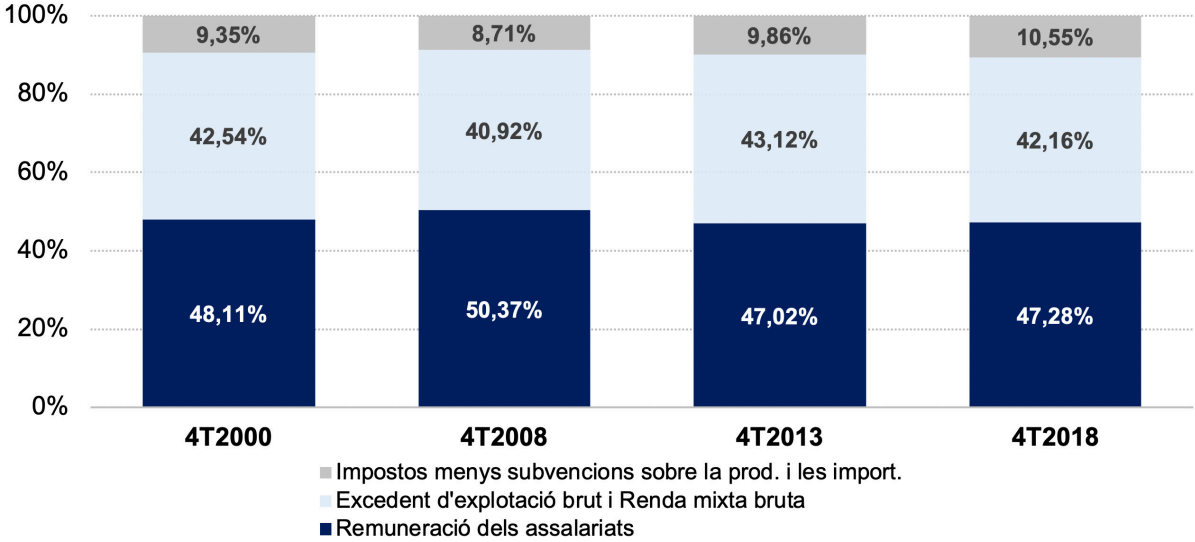
³ Equival a la suma de l'Excedent Net d'Explotació i el Consum de Capital Fix. Comprèn les rendes de la propietat i de l'empresa, així com el Consum de Capital. L'Excedent Brut d'Explotació s'obté de deduir al Valor Afegit Brut a preus bàsics la Remuneració d'Assalariats, sumant prèviament la diferència entre les Subvencions lligades a la producció i els Impostos lligats a la producció.

⁴ El Banc d'Espanya en el seu Butlletí Econòmic publicat el desembre de 2012 considera que les remuneracions dels treballadors per compte propi es troben inclosos en el component d'excedent d'explotació bruta.

⁵ OECD (2012), OECD Employment Outlook 2012, "Labor losing to capital: What explains the decline in labour shares?"

Per la seva part, en el gràfic N° 8 es pot observar el percentatge de participació del capital i el treball sobre el total del PIB per als anys esmentats. Malgrat reflectir-se que la retribució del treball respecte al capital és major per al conjunt d'anys seleccionats, és necessari destacar com veurem més endavant, que el nivell de recuperació ha estat més elevat per al capital.

Gràfic 8
Percentatge de participació en la Renda Nacional

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes de l'INE

En les següents taules es pot veure la diferència monetària i la variació percentual per als períodes seleccionats. Cal destacar que la remuneració als assalariats ha estat l'element que més va patir durant la crisi, la qual cosa representa que hi ha hagut menys treballadors i que els sous van ser menors.

Així, s'observa que la retribució de la renda del capital i el treball s'han pogut recuperar de la crisi. No obstant això, tal com hem esmentat anteriorment, el component del capital no va disminuir al mateix nivell dels assalariats. D'altra banda, la seva taxa de creixement de l'últim període observat es troba 1 punt percentual per sota de la retribució dels treballadors.

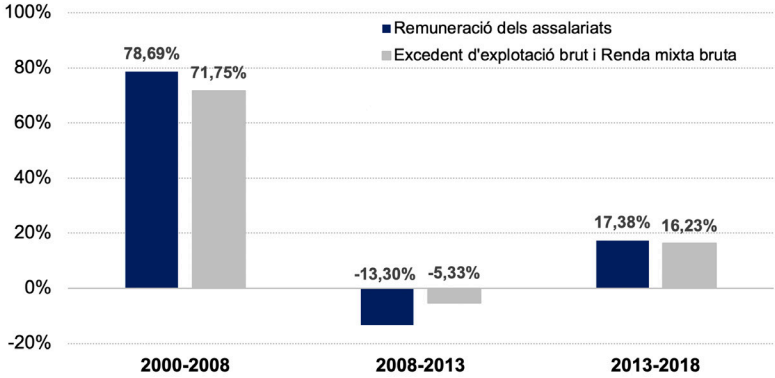
Milions d'euros			
	2000-2008	2008-2013	2013-2018
Remuneració dels assalariats	61.628,50 €	-18.615,50 €	21.092,75 €
Excedent d'explotació brut i renda mixta bruta	48.580,25 €	-6.200,25 €	17.872,00 €

Font: INE

Variació percentual			
	2000-2008	2008-2013	2013-2018
Remuneració dels assalariats	78,69%	-13,30%	17,38%
Excedent d'explotació brut i renda mixta bruta	71,75%	-5,33%	16,23%

Font: INE

Gràfic 9 - Variació percentual per períodes

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes de l'INE

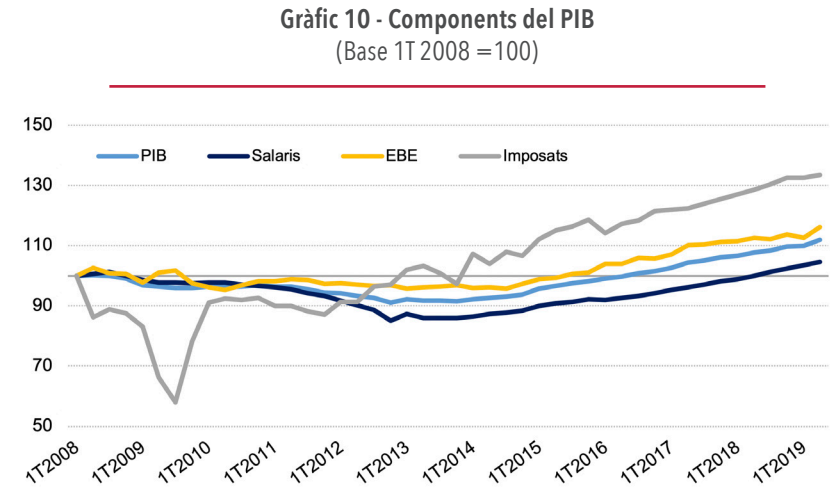
En el quart trimestre de 2008, la remuneració dels assalariats era de 139.337 milions d'euros, mentre que l'excedent d'explotació brut i renda mixta bruta mostrava un nivell de 113.183 milions d'euros. En aquest sentit, la distribució de la renda disponible retribuïa un 23,10% més al treball que al capital, la qual cosa en termes monetaris suposa uns 26.154 milions d'euros. D'altra banda, en el quart trimestre de 2018, els

assalariats obtenien 144.800 milions d'euros (reflectint un creixement de 3,92% respecte al mateix trimestre de 2008) mentre que el capital retribuïa 129.123 milions d'euros (un augment de 14,08%). Com es pot veure, la bretxa s'ha reduït considerablement atès que la retribució del treball és major que la del capital per un 12,14%, la qual cosa representa uns 15.667 milions d'euros.

	2008-2018	
	Variació percentual	Milions d'euros
Remuneració dels assalariats	1,77%	2.477,25 €
Excedent d'explotació brut i renda mixta bruta	10,04%	11.671,75 €

Font: INE

En el gràfic N° 10, es veuen reflectits els components del PIB: remuneració dels assalariats; excedent d'explotació bruta i renda mixta bruta; i els impostos menys subvencions sobre la producció i les importacions respecte al PIB a preus de mercat. Aquestes variables es troben ajustades d'estacionalitat i calendari, i sobre una base 100 del primer trimestre de 2008. Tal com es pot visualitzar, a partir de 2011 comença a registrar-se una bretxa entre capital i salaris, situant el capital per sobre dels assalariats.

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes de l'INE

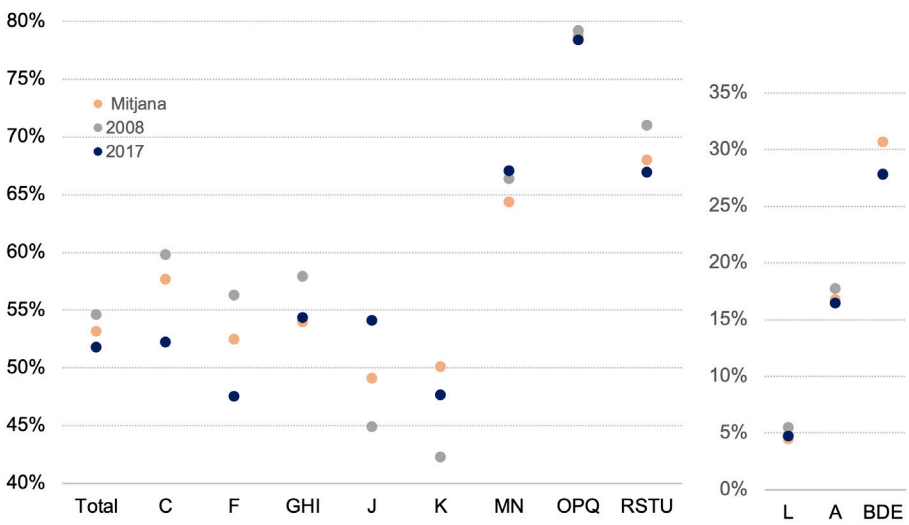
D'altra banda, procedirem a analitzar la informació desagregada per branques d'activitat de l'economia segons el criteri establert per la Classificació Nacional d'Activitats Econòmiques (CNAE). En aquest sentit, es podrà avaluar si la reassignació dels components de la renda cap a sectors més intensius en capital pot explicar la disminució del pes dels treballadors en el PIB. Si observem la participació de les rendes del treball a escala sectorial en el període 2000-2017⁶, es veu reflectida una tendència descendent del pes dels assalariats a nivell general, a excepció de les activitats: informació i comunicació; i activitats professionals, científiques, tècniques, administratives i de serveis auxiliars. En el cas de la indústria manufacturera que tendeix a ser menys intensiva en mà d'obra que els serveis, es visualitza una disminució de 8 punts bàsics

en els últims 10 anys observats. D'altra banda, com es pot apreciar les activitats professionals han registrat un considerable increment en la participació dels treballadors situant-se el 2017 en un nivell d'un 67% del valor afegit brut total. En concret, la majoria de les branques d'activitat situen la participació de les rendes salarials aproximadament per damunt del 50% del PIB, mentre que indústries extractives i agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca se situen en nivells de 20% i 30%, respectivament, i les activitats immobiliàries per sota del 5%.

En conseqüència, la tendència cap a la baixa de la participació de les rendes dels assalariats sobre el valor afegit brut podria ser explicat, en part, per la reassignació dels components capital/treball.

⁶ Els gràfics desagregats per sector es poden visualitzar en l'Annex II. Informació obtinguda en l'INE.

Gràfic 11 - Participació del treball per branques d'activitat
(% del Valor Afegit Brut)

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes de l'INE

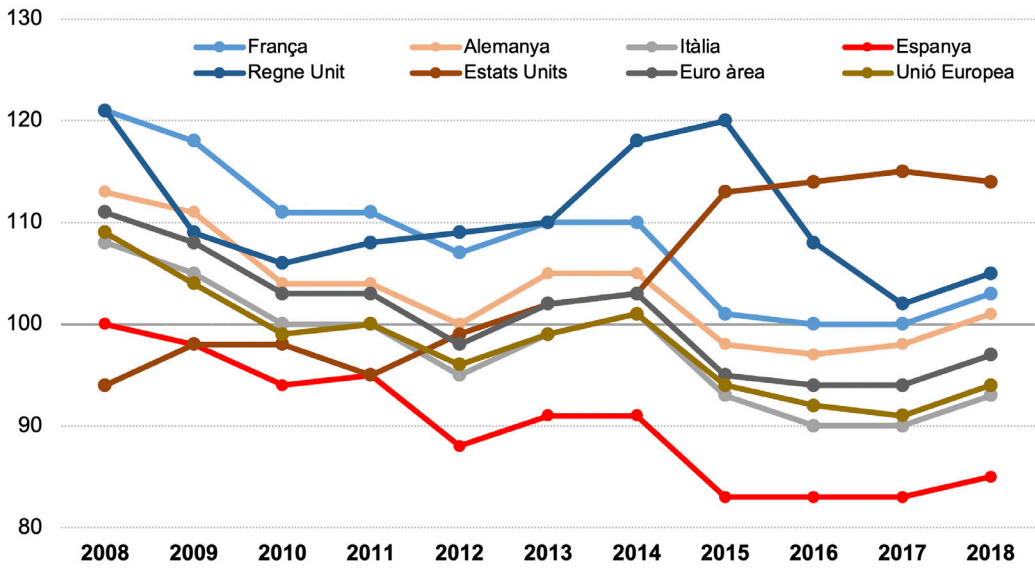
Grup	Classificació
A	Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca
BDE	Indústries extractives; subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat; subministrament d'aigua, activitats de sanejament, gestió de residus i descontaminació
C	Indústria manufacturera
F	Construcció
GHI	Comerç a l'engròs i al detall; reparació de vehicles de motor i motocicletes; transport i emmagatzematge; hostaleria
J	Informació i comunicacions
K	Activitats financeres i d'assegurances
L	Activitats immobiliàries
MN	Activitats professionals, científiques i tècniques; activitats administratives i serveis auxiliars
OPQ	Administració pública i defensa; seguretat social obligatòria; educació; activitats sanitàries i de serveis socials
RSTU	Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment; altres activitats de serveis; activitats de les llars com a ocupadors de personal domèstic; activitats de les llars com a productors de béns i serveis per a ús propi

SITUACIÓ A NIVELL GLOBAL

L'esmentada situació de caràcter estructural posseeix una tendència a nivell global i afecta a la majoria de les economies desenvolupades. Sumat a això, l'economia mundial té elements que generen incertesa tals com les disputes comercials entre els Estats Units i la Xina, el Brexit al Regne Unit, i les previsions de menys creixement per a aquest any en la zona euro, entre altres, que provoquen una gran inestabilitat econòmica.

Segons l'informe de Perspectives de l'Ocupació 2018⁷ publicat per l'OCDE, en la majoria dels països les taxes de desocupació se situen en nivells inferiors o similars que els aconseguits durant la crisi. Addicionalment, sostenen que les millores continuïn. No obstant això, aquesta situació no es veu reflectida totalment quant a la qualitat i a la seguretat de l'ocupació, amb un augment salarial que presenta una tendència més lenta que els nivells previs a la crisi i amb una distribució no equitativa entre treballadors.

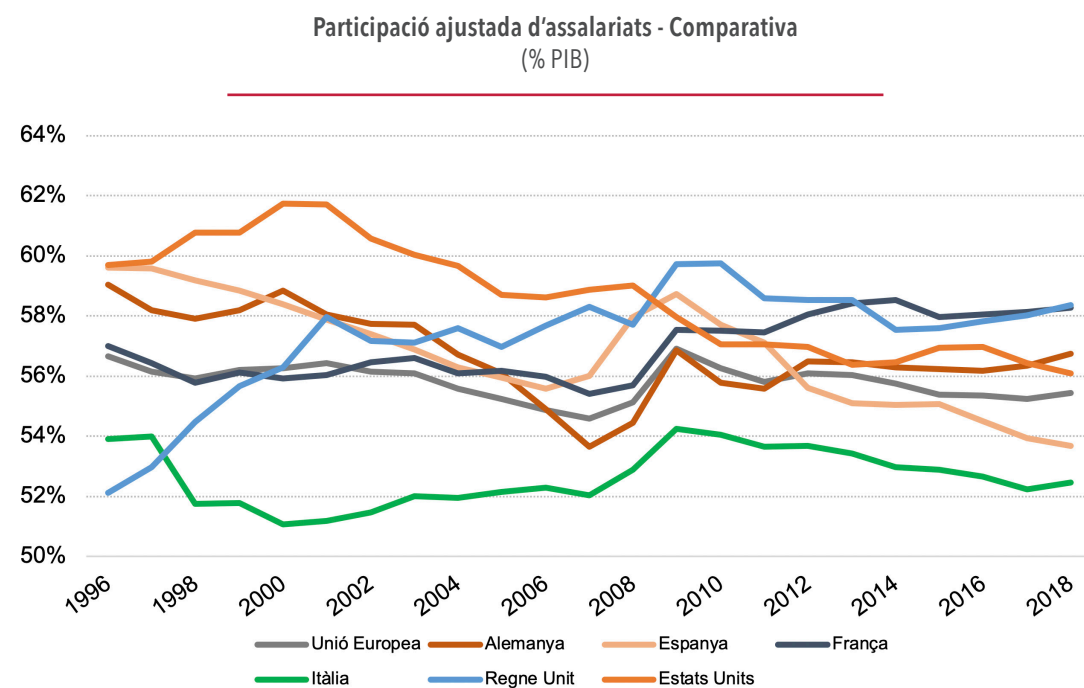
Gràfic 12 - Paritat del Poder Adquisitiu - Comparativa
(2008-2018, OCDE=100)

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes en l'OCDE

⁷ OECD (2018), Good Jobs for All in a Changing World of Work: The OECD Jobs Strategy, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264308817-en>

Adicionalment, un estudi realitzat pel Banc d'Espanya el 2012, el qual modelitza la contribució de diferents variables⁸ en la participació de les rendes del treball per a set economies desenvolupades (els Estats Units, el Japó, Alemanya, França, el Regne Unit, Itàlia i Espanya) per als anys 1980-2010, dóna suport a la hipòtesi que el capital i el treball qualificat són complementaris, mentre que el capital i el treball no qualificat són substituïts. En aquest sentit, l'estimació reflecteix que la disminució de les rendes del treball observades a nivell global és causada per un increment en l'eficiència del capital degut al progrés tecnològic.

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes en la Comissió Europea, Base de dades AMECO

Tanmateix, aquest enfocament és consensuat pel Fons Monetari Internacional en el seu informe de les perspectives econòmiques globals (WEO) d'abril de 2017, en el qual sostenen que la tendència cap a la baixa de l'ingrés nacional que perceben els treballadors en molts països és generada pel veloc desenvolupament de la tecnologia i la integració mundial.

⁸ Les rendes del treball, com s'ha comentat, inclouen la remuneració de treballadors per compte propi i exclouen la remuneració percebuda per assalariats que participen en sectors considerats de no mercat (és a dir, es prenen les xifres del panell inferior del quadre 1). El progrés tecnològic que millora l'eficiència del capital és aproximat amb la productivitat total dels factors (PTF). La intensitat de capital correspon a la ràtio capital/output, mentre que la ràtio treball qualificat/trèball no qualificat s'aproxima utilitzant l'especialització de les ocupacions laborals dels individus. El preu relatiu dels béns intermedis es calcula a través del preu de les importacions de béns intermedis sobre el preu domèstic, la qual cosa permet capturar, a través dels preus, l'impacte del procés de deslocalització global de la producció. El mark-up en el mercat de productes és recollit amb el preu relatiu de les importacions de béns finals (béns de consum i d'equip). Per al poder de negociació s'utilitza la taxa de reemplaçament de la desocupació i, finalment, la posició cíclica de l'economia es captura a través de la bretxa entre la taxa d'atur observada i l'estructural (NAIRU-gap).

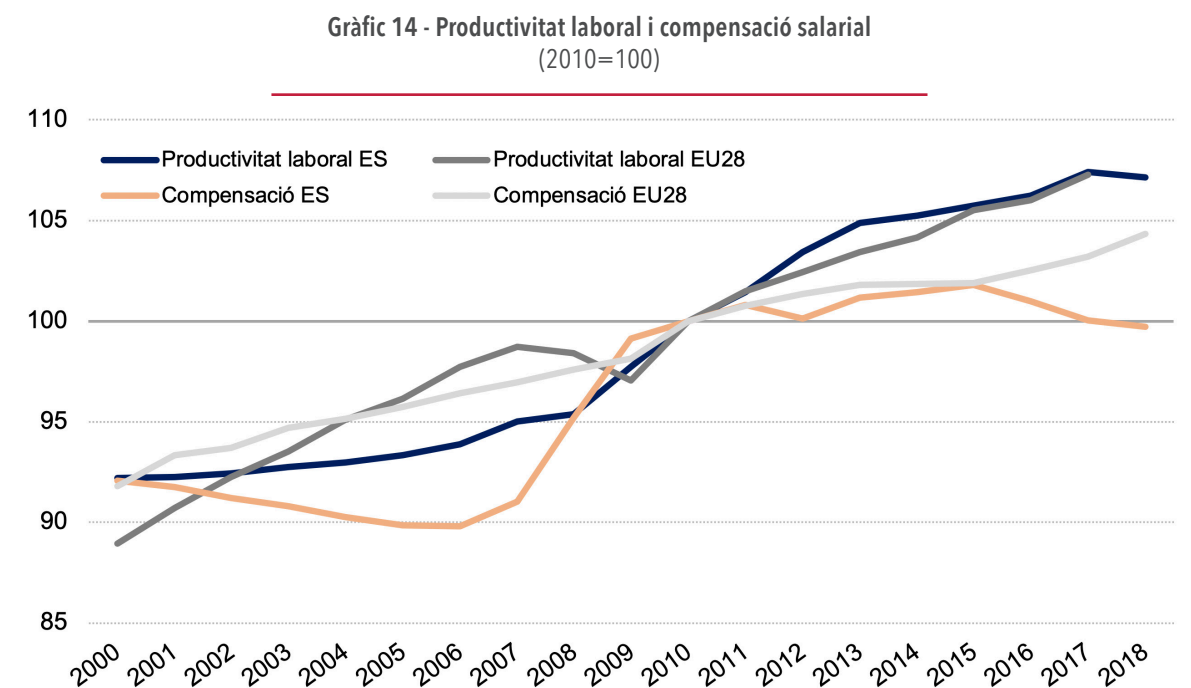
PRODUCTIVITAT I SALARIS

La disminució de participació de la renda del treball pot observar-se quan els salaris creixen a un ritme més lent que la productivitat, o la quantitat de producte per hora de treball, la qual cosa suposa que l'increment en productivitat repercuteix en majors beneficis en el capital.

Tal com hem esmentat, la relació entre productivitat laboral i salaris és important per poder determinar quina és la porció de la riquesa creada que es trasllada al treball i com és la distribució de la renda entre treball i capital. Segons l'OCDE⁹, el desajust entre salaris i productivitat provoca una disminució en la participació del treball, la qual cosa suposa una

redistribució de riquesa del treball al capital; així com una caiguda en la mitjana salarial, incrementant la desigualtat entre els treballadors.

En el gràfic N° 14, la productivitat laboral és observada a través de la variable PIB per hora treballada i els salaris com la compensació real per empleat. Tal com podem visualitzar, l'evolució salarial es troba endarrerida en relació a la productivitat tant per a Espanya com per a la variable que compon el conjunt de països de la Unió Europea per al període post crisi. Aquest retard en els salaris ens mostra el desajust esmentat anteriorment entre els salaris mitjans reals i la productivitat.

Font: Elaboració pròpia amb dades obtingudes en AMECO | European Commission i OECD Data

⁹ OECD (2017), "Decoupling of wages from productivity: Macro-Level facts", ECONOMICS DEPARTMENT WORKING PAPERS No. 1373, By Cyrille Schwellnus, Andreas Kappeler and Pierre-Alain Pionnier

CAUSES

Les principals causes sobre la feblesa de la participació de les rendes del treball tenen un ampli consens. Una de les principals idees debatudes és l'adaptació a la globalització i el canvi tecnològic, així com les millores tecnològiques ofertes per l'automatització en processos de producció o la robotització. Així mateix, la major importància de grans empreses tecnològiques molt intensives en capital i capaces de generar valor amb escassa utilització del treball. Addicionalment, es planteja com a causa el descens del poder de negociació dels treballadors, l'increment de la concentració industrial i del seu poder de mercat, i la deslocalització dels sectors més intensius en treball cap a països com la Xina, l'Índia i altres economies emergents.

Segons les estimacions dutes a terme per Karabarbounis i Neiman (2014), les caigudes en els preus d'inversió de diferents economies expliquen, entorn d'un 50%, la disminució global de la participació del treball a través d'un increment en la intensitat del capital. En aquest sentit, la utilització del capital podria estar convertint-se, cada vegada en major mesura, en un substitut del treball, amb nova tecnologia que pot dur a terme tasques existents, la qual cosa representa un desplaçament dels treballadors i, per tant, un descens en la participació del treball. Per tant, sorgeix la necessitat de brindar suport als treballadors amb l'objectiu que desenvolupin les habilitats necessàries per realitzar activitats no rutinàries i que, per tant, siguin menys substituïbles pel capital i que siguin dutes a terme en conjunt amb els avanços tecnològics.

L'FMI recolza el fet que l'impacte de la tecnologia i l'increment de la intensitat del capital en la producció, explica una gran part de la disminució de la participació del treball principalment en economies avançades. Addicionalment, quan la productivitat creix a un ritme més ràpid que els salaris, implica que una proporció major d'aquesta millora de la productivitat s'ha traslladat al capital. Segons Krugman, quan "la tecnologia està esbiaixada a favor del capital" provoca que progressivament gran part de la mà d'obra no qualificada sigui reemplaçada per processos automatitzats. En el cas espanyol, s'ha de tenir en compte que

l'augment de la productivitat també s'explica pels acomiadaments massius durant la crisi, generant una asimetria entre les necessitats de mà d'obra i les necessitats financeres, junt amb el retard en la contractació un cop superada la crisi.

Els avantatges tecnològics amb increments en la productivitat i una millora en les economies d'escala augmenten la concentració d'empreses que, alhora, empitjora la capacitat dels treballadors de negociar les seves condicions de contractació i disminueix la participació salarial en el total del valor afegit. Com a conseqüència, també s'observa una creixent concentració de les rendes de capital de manera que permet explicar l'increment de desigualtat social i redistributiva que s'observa en diversos països en els últims anys.

Per la seva part, la globalització i la integració mundial generen una major competitivitat a nivell de producte, treball i capital i, com a conseqüència, provoquen una significativa pressió als salaris o a l'ocupació. D'una banda, la competència amb menors preus donats els costos laborals més baixos, suposa una reducció dels salaris de les empreses nacionals. D'altra banda, l'increment de les cadenes de valor a nivell global implica la deslocalització de diferents fases del procés productiu a països amb menors costos salarials, la qual cosa representa una destrucció d'ocupació. En tots dos casos, les reduccions dels salaris o l'ocupació es tradueixen en un menor poder de negociació dels

treballadors amb les empreses, deteriorament de les condicions laborals i una segmentació del mercat de treball.

A Espanya, l'esmentat deteriorament de les condicions laborals en un context de desocupació elevada, explica el menor pes de les rendes salarials en el valor agregat de l'economia, així com un increment desitjat d'ocupació temporal, a temps parcial, d'autònoms i subcontractació.

CONCLUSIÓ

La tecnologia i la globalització enforteixen les economies d'escala, la qual cosa genera que les empreses més productives posseeixin d'una major participació en el mercat tant nacional com a nivell global. Així mateix, la velocitat del progrés d'informació i comunicació tecnològica han permès la creació d'un mercat globalitzat amb compradors i venedors, obtenint productes en diferents ubicacions geogràfiques. Aquesta tendència d'economia globalitzada, així com el major desenvolupament de cadenes de valor globals, provoca major competència pressionant a la baixa els preus i també les condicions laborals.

El progrés tecnològic i l'expansió de la cadena de valor a nivell global han reduït la participació laboral entre empreses i han incrementat la porció de valor agregat registrat per empreses poc intenses en treball, afectant principalment en aquells llocs de treball rutinaris i sense necessitat d'habilitats específiques. El desenvolupament de les cadenes de valor a nivell global implica la possible subcontractació en l'exterior de processos més intensius en treball, la qual cosa implica la deslocalització a la recerca de mà d'obra més barata.

A diferència del que succeïa en dècades anteriors, els increments de productivitat no condueixen a augments en la participació laboral per a tots els treballadors. Aquest desajust entre el salari i la productivitat genera una caiguda en la participació del treball, així com una desigualtat salarial.

Cal esmentar que els llocs que s'han destruït durant la crisi no són els mateixos que els creats durant la recuperació, la qual cosa reflecteix el canvi en la demanda de diferents habilitats en el mercat. Les grans companyies amb un nivell elevat de productivitat posseeixen un important desenvolupament tecnològic i una gran capacitat d'innovació, i busquen personal altament qualificat. Com a resultat d'això, el creixement del salari ha estat significativament diferent, no només entre països, sinó també dins del propi país i entre empreses.

El secretari general de l'OCDE, Ángel Gurría, afirma que aquesta tendència dels salaris destaca canvis estructurals en l'economia que s'han aprofundit a causa de la crisi. Així mateix, ressalta la necessitat d'adoptar mesures de polítiques públiques focalitzades, amb una col·laboració d'interlocutors socials, amb l'objectiu de facilitar l'adaptació dels treballadors, generant que el món laboral evolucioni correctament i amb un creixement inclusiu. Les desigualtats existents en el mercat laboral generen la necessitat de crear un enfocament amb major inclusió en les polítiques laborals¹¹.

És per això que, en línia amb l'informe de l'OCDE, sorgeix la necessitat d'ajudar als treballadors a través del desenvolupament d'habilitats, mitjançant una manera educativa i de capacitat de major qualitat que generin accessibilitat a l'aprenentatge focalitzat a anticipar les competències que seran demandades.

D'aquesta manera, serà pertinent un desenvolupament dels sistemes educatius i de formació, juntament amb una major participació dels ocupadors, que brindin noves oportunitats d'aprenentatge i que possibilitin minimitzar la bretxa entre treballadors qualificats i no qualificats. En aquest sentit, cada treballador ha de tenir la possibilitat de desenvolupar, mantenir i incrementar les seves habilitats en tot el cicle de la seva vida, així com potenciar la seva capacitat d'adaptació als canvis en la demanda de treball per a nous llocs i per a diferents habilitats.

Tanmateix, les institucions que duen a terme el procés de negociació entre empleats i ocupadors tenen un paper crucial atès que generen condicions laborals i de salaris entre diferents sectors que condueixen a una menor desigualtat salarial i a millors resultats sobre l'ocupació.

Sumat a les desigualtats socials, la caiguda de les participacions de la renda del treball té implicacions macroeconòmiques. En aquest sentit, aquests nivells determinaran en gran part el consum i la demanda interna, elements de suma importància en el creixement econòmic. Per tant, la desigualtat, l'excessiva precarietat de molts llocs de treball i els salaris baixos d'una part substantiva de la població són un factor d'inestabilitat que poden posar en risc el creixement econòmic.

En línia amb les consideracions macroeconòmiques que enfortiran el creixement econòmic, cal destacar que un avenç cap a una harmonització fiscal permetrà afavorir el consum i la demanda interna, estimular la indústria, impulsar l'emprenedoria i, per tant, un factor d'ajuda per a accelerar el creixement de l'economia. La fiscalitat hauria de condicionar en positiu les decisions econòmiques i no ser un obstacle com ho és actualment. Hauria d'incentivar l'estalvi a llarg termini, fomentar l'activitat empresarial, ajudar en els processos d'inversió i finançament (tant a nivell d'emprenedoria com d'activitats de R+D), i ser una millora per als ciutadans a nivell global. Tal com esmenta l'informe de Fiscalitat de Foment del Treball¹², s'ha d'entendre la fiscalitat "com una palanca més de la competitivitat. Les decisions d'inversió i domiciliació d'empreses o directius és la base del creixement econòmic". No obstant això, la gran assignatura pendent és acabar amb l'economia submergida que es troba en una mitjana del 25,2% del PIB per al període abastat entre 1991-2015¹³.

¹¹ OCDE (2018), OCDE Employment Outlook 2018, OECD Publishing, París.

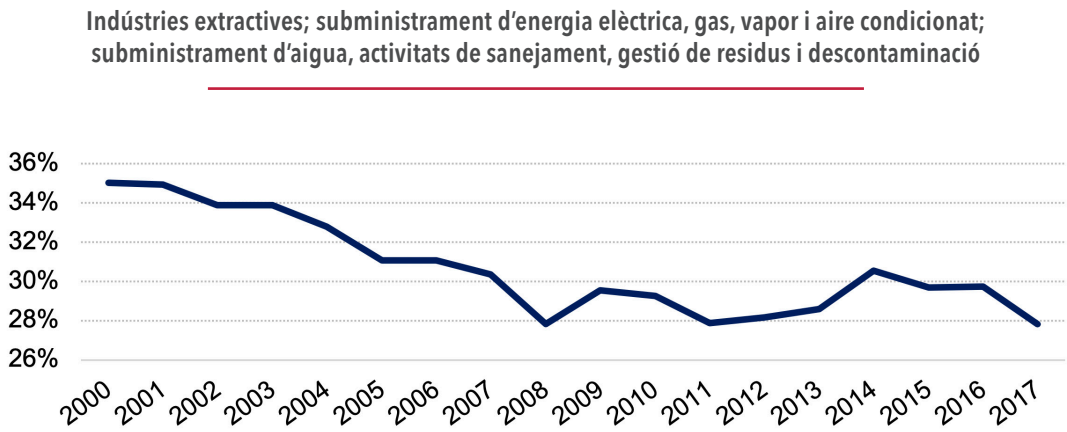
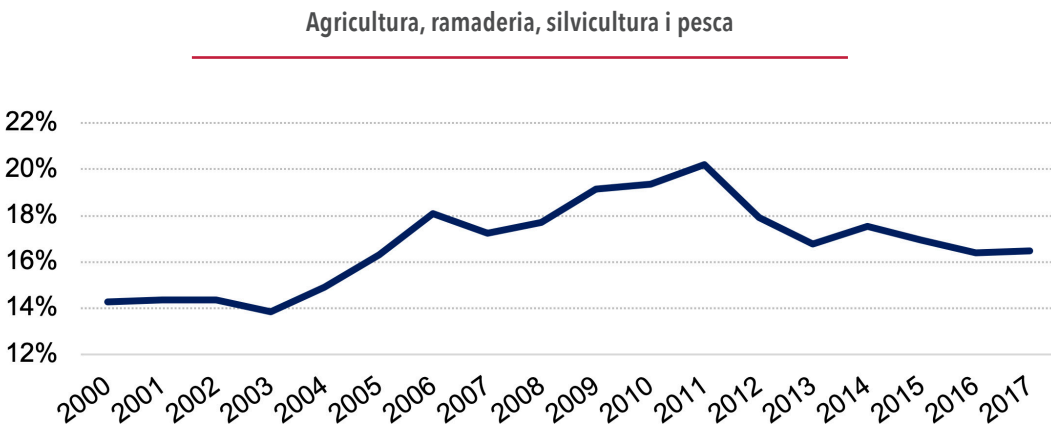
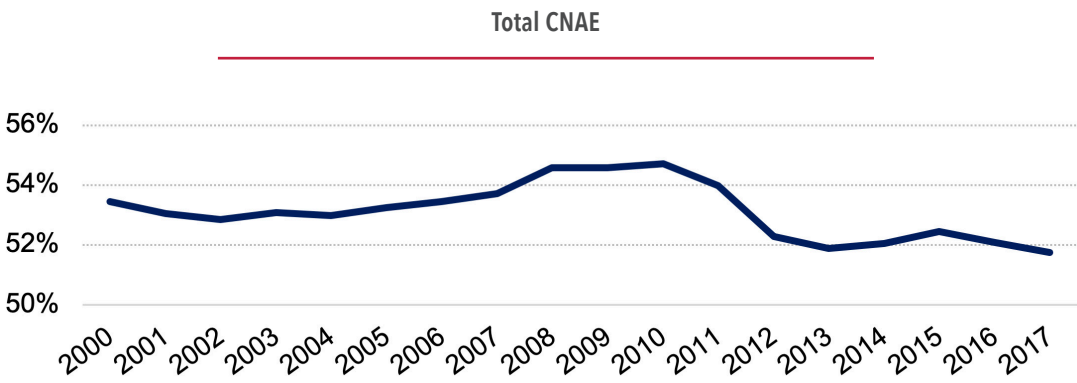
¹² Foment del Treball Nacional (2019), Per una fiscalitat competitiva a Catalunya - juny 2019.

¹³ Medina, Leandro and Schneider, Friedrich G., Shadow Economies around the World: New Results for 158 Countries Over 1991-2015 (April 10, 2017). CESifo Working Paper Series No. 6430

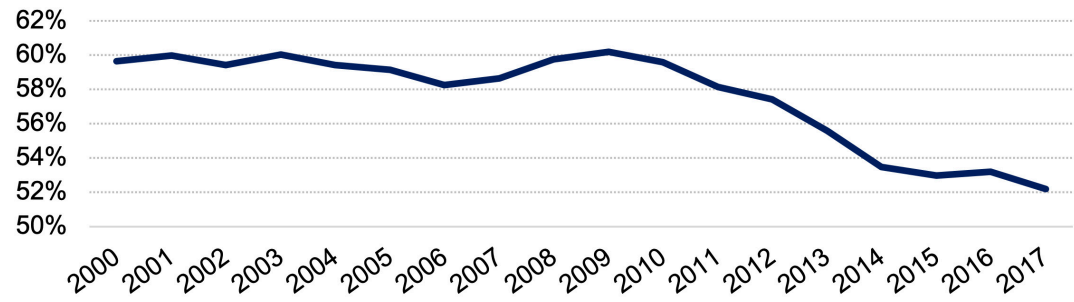
ANNEX II:

GRÀFICS COMPLEMENTARIS

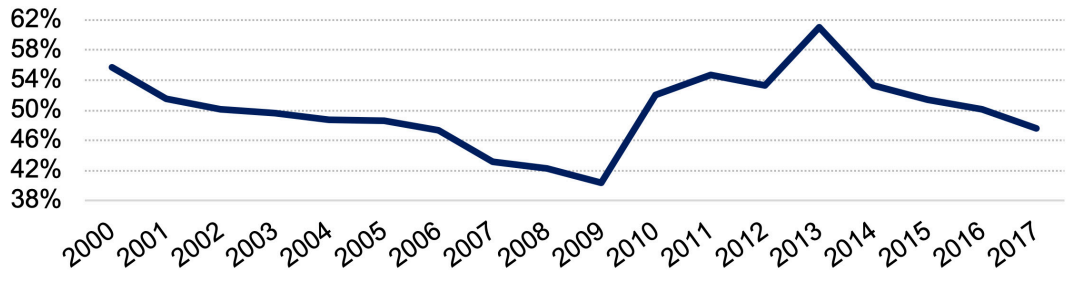
PARTICIPACIÓ DE LA RENDA DELS TREBALLADORS PER BRANCA D'ACTIVITAT

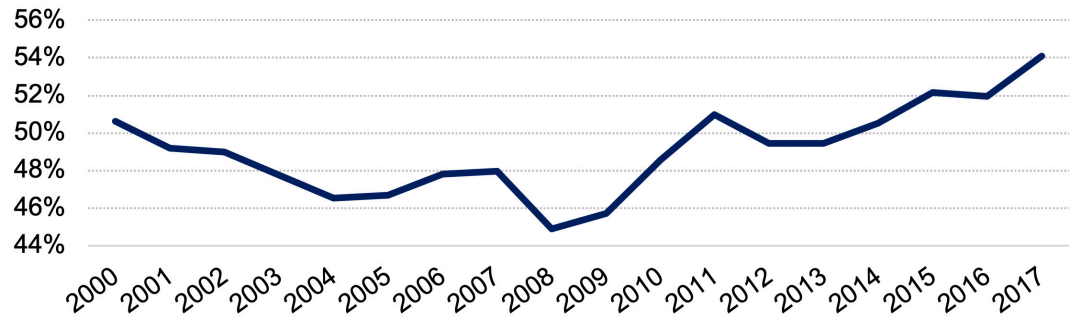
Indústria manufacturera

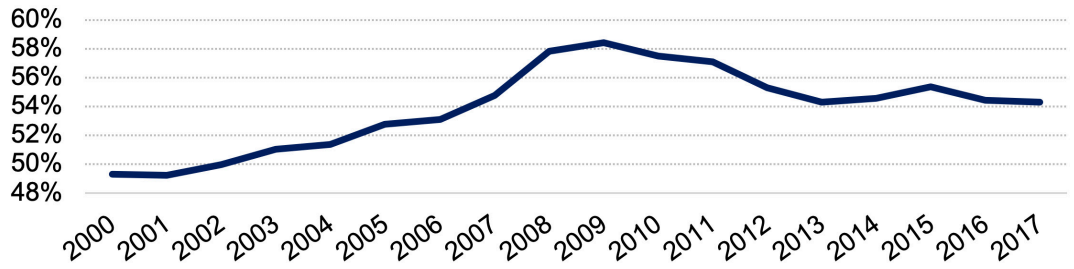
Activitats financeres i d'assegurances

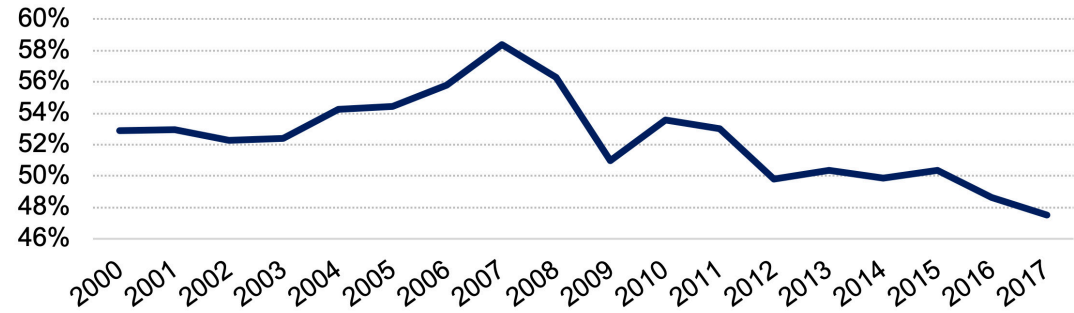
Informació i comunicacions

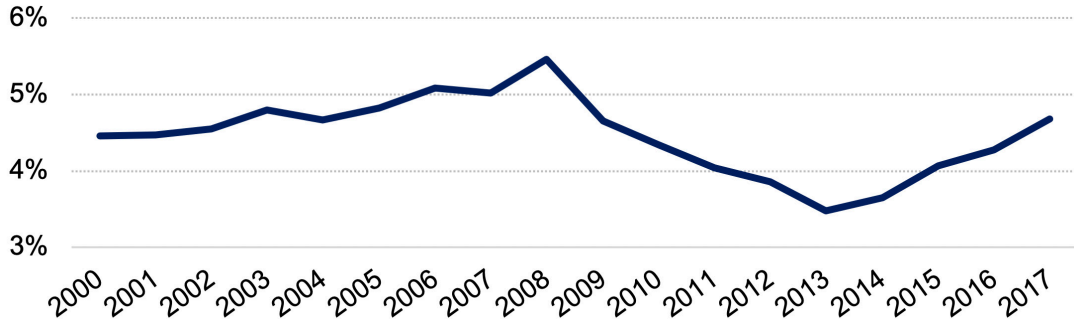
Comerç a l'engròs i al detall; reparació de vehicles de motor i motocicletes;
transport i emmagatzematge; hostaleria

Construcció

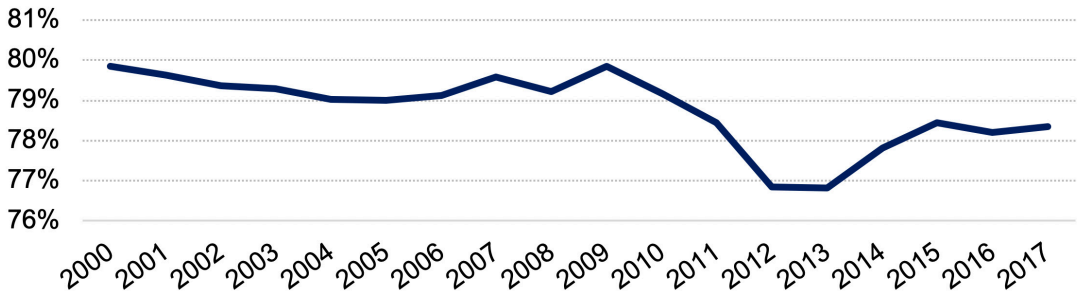

Activitats immobiliàries

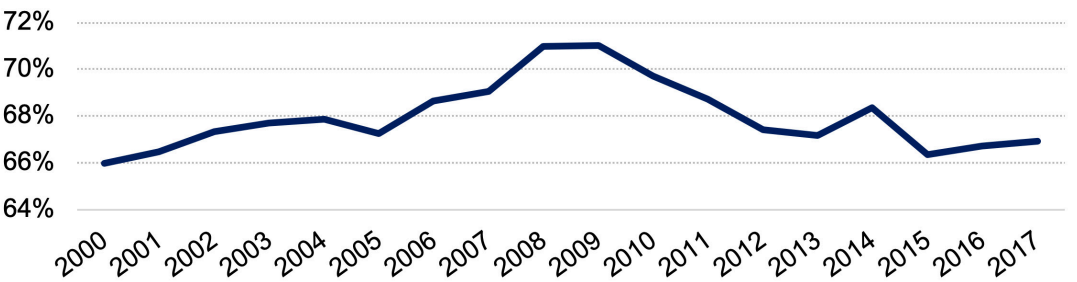

BIBLIOGRAFIA

Administració pública i defensa; seguretat social obligatòria; educació; activitats sanitàries i de serveis socials

Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment; altres activitats de serveis; activitats de les llars com a ocupadors de personal domèstic; activitats de les llars com a productors de béns i serveis per a ús propi

Banc d'Espanya (2012), "La participación de las rentas del trabajo en el producto de las economías avanzadas", Butlletí Econòmic, desembre 2012.

Ciriani, Stéphane & Perin, Pascal (2015), Current Perspectives on the Employment Impact of Digital Technologies, Digital Economic Journal, no 100.

Dorn, David et al. (2017), The fall of the labor share and the rise of superstar firms, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper Series.

Foment del Treball Nacional (2019), Per una fiscalitat competitiva a Catalunya - juny 2019.

Fons Monetari Internacional (2017), "World Economic Outlook: Gaining momentum?", World economic and financial surveys, abril 2017

Karabarbounis and Neiman (2014), "The global decline of the labor share", The quarterly journal of economics, vol 129/1

OECD (2019), Under Pressure: The Squeezed Middle Class, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/689afed1-en>

OECD (2018), Good Jobs for All in a Changing World of Work: The OECD Jobs Strategy, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264308817-en>

OCDE (2018), OCDE Employment Outlook 2018, OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/empl_outlook-2018-en

OECD (2012), OECD Employment Outlook 2012, "Labor losing to capital: What explains the decline in labour shares?"

OECD (2017), "Decoupling of wages from productivity: Macro-Level facts", ECONOMICS DEPARTMENT WORKING PAPERS No. 1373, By Cyrille Schwellnus, Andreas Kappeler and Pierre-Alain Pionnier

Medina, Leandro and Schneider, Friedrich G., Shadow Economies around the World: New Results for 158 Countries Over 1991-2015 (April 10, 2017). CESifo Working Paper Series No. 6430

Schwellnus, C., A. Kappeler and P. Pionnier (2017), "Decoupling of wages from productivity: Macro-level facts", OECD Economics Department Working Papers, No. 1373, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d4764493-en>

Vizán Rodríguez, Carmen (2018), "La caída del peso económico de las rentas del trabajo", Zoom econòmic, Laboratori d'alternatives, octubre 2018.

